

Az elmúlt évtizedekben a fejlett ipari demokráciák többsége leginkább csak halogatta a problémák megoldását. A demokrácia válságát azonban hamarosan tetézi még egy baj: a demográfiai krízis. A fejlett társadalmak korábban soha nem látott gyorsasággal öregszenek. A bevándorlásnak és a valamivel magasabb termékenységi mutatóknak köszönhetően az USA-t kivételesen nem úgy érinti az elöregedés, mint az európai államokat. Másrészt viszont többre kerül az államnak a nyugdíjasok támogatása, különösen az egészségügy területén. Az időseknek szóló két jelentős jóléti program, a társadalombiztosítás és a Medicare jelenleg évente több mint egytrillió dollárt emészt föl, és a kiadások növekedése jóval meghaladja az inflációt.

Habár az idősekről való gondoskodás tiszteletreméltó, a jelenlegi rendszer nem tartható fenn, mivel felemésztja a szövetségi költségvetés legnagyobb hányadát, és ezáltal mind a növekedés, mind a stabilitás veszélybe kerül. Ez azt jelenti, hogy az amerikai jobboldalnak el kell fogadnia, hogy nőni fognak az adók, a baloldalnak pedig azt, hogy jelentős reformok nélkül még az adók növelésével sem fog jutni pénz ezen juttatásokon kívül másra. A jóléti kiadások azokat a beruházásra szánt összegeket emésztik fel, amelyek a következő gazdasági növekedési hullám beindításához lennének szükségesek. Jelenleg a jóléti programok a költségvetés kétharmadát teszik ki, míg minden egyéb kiadás a maradék egyharmadon osztozik.

Az Amerika előtt álló legnagyobb kihívás most a költségvetés helyrebillentése lenne, hogy jusson pénz az ország jövőjébe történő beruházásra. A reformok bevezetése és a beruházások megvalósítása még boldogabb időkben sem lenne egyszerű, de a jelenlegi globális trendek különösen nehezé és sürgetővé teszik a feladatot. Az Egyesült Államoknak nincs más választása, mint hogy feljebb lépjen az értékláncon, és magasan képzett munkaerejére, kiváló infrastruktúrájára, nagyívű szakképző programjaira és a világ élvonalában lévő technológiáira hagyatkozzon – mindez azonban jelentős beruházás nélkül nem fog megvalósulni. Ha Amerika nem teszi meg ezeket a lépéseket, elpusztulni ugyan nem fog, de lebéni igen: gazdag országgént szorul majd szép lassan a világ perifériájára. Elég csak Japán példájára gondolni.

Pethő-Szirmai Judit

Kisebbségek kultúrája

A történeiszképzés változásai és távlatai a rendszerváltás utáni Csehország újonnan létrejött egyetemlein

Bůžek, Václav: Die Wandlungen der Geschichtswissenschaften an den neu entstandenen Universitäten in den vergangenen zwei Jahrzehnten. = Český časopis historický. 2012. 3-4. no. 541-557. p.

Cseh felsőoktatási viszonylatban is, akárcsak a többi rendszerváltó országban, számos új, „vidéki” egyetem jött létre a regionális tanárképzés talaján, meglevő főiskolai alapokra építkezve (České Budějovice, Opava, Ostrava, Plzeň, Ústi nad Labem, Hradec Kralové, Liberec, Pardubice, Zlín [a szerző Olomoucot és Pardubicét nem említi]). Az új egyetemek fejlődésének egyik centrumában természetesen a történelemoktatás felfuttatása állt. Ennek jegyében a történelemtanár-szak tanszékeit fokról fokra történettudományi intézetekké fejlesztették. A fejlődés húzóerejét az adott régió középkor- és koraújkor-történetére irányuló újszerű, a megelőző időszakra kevésbé jellemző, a régi egyetemeket sem elkötelező figyelem adta, anélkül, hogy hátat fordított volna a 20. század új megközelítésekre váró kérdéseinek. A cseh korona egykori országainak bonyolult története, folyamatos beágyazódása a makroregionális folyamatokba régióként igencsak kiterjedt és fajsúlyos feladatokat kínál az oktatás, egyszersmind a kutatás helyi motivációja szempontjából, egyszersmind tálcán kínálja az együttműködést és tapasztalatcserét a lengyel, német vagy osztrák szomszédsággal, lehetőséget nyújtva kiemelt projektek köré fonódó, tudományos iskolát teremtő regionális műhelyek kialakulására. Az ezekben megszerezhető tudás széles körű, közvetlen gyakorlati alkalmazásra találhat akár a műemlékvédelmi, akár a levéltári, múzeumi szakfeladatok ellátásában, melyek jelentékeny nagyságú munkaerőt képesek lekötöni. A kutatási programok kapcsán e szakterületek környező intézményeivel több helyütt imponáló együttműködés alakult ki.

Kutatási profil szempontjából észrevehető a társadalom- és művelődéstörténet újszerű hangsúlya az egyébként bejáratos politika- és gazdaságtörténettel szemben. A törekvésekben különösen a társadalomtörténet mikrohistorikus megközelítése (életkörnyezet, demográfia, településfejlődés, tudatformák, oral history, gender-kérdések) vagy például a hatalom természetének, megnyilvánulási formáinak és szimbolikájának történeti-antropológiai megvilágítása megnyerő. Ezzel a készültséggel különösen eredményes a kora újkori folyamatok és összefüggések vizsgálata. Lehetséges, hogy idevonatkozólag egyelőre az „esettanulmányok” korszakát éljük. De ezek mentén bizton számíthatunk eme erősen meghatározó korszak történetének szintézisére, amely a honismeret, a politikatörténet, a kulturális fejlődés és az átfogó szellemi áramlatok tükrében kitapintja majd a cseh nemzeti arcukat ma sok ponton még homályos vonásait, a társadalomfejlődés lényegi mozgatórugóit, melyek régióként változó képet mutattak, mielőtt a fejlődés végén fedésbe kerültek volna egymással.

Magát a fejlődést a tanárképzés általánosabb igényei és a szakterületi specifikáció vonzása között feszülő metodikai ellentétek kényszerítették ki, hiszen a nemzetközi standardhoz igazított akkreditációs követelményeknek való megfelelés az autonóm szervezetséget igényelte. Természetesen nagy jelentőséggel bír a tudományos pályán történő előrehaladás belátható, csak a képességektől függő perspektívája, az intézményközi mobilitás lehetősége. A kép ebben a tekintetben is jól alakul. Az előremutató törekvésekben élen jár České Budějovice és Ostrava, ugyanakkor hátramarad egyelőre Plzeň és Liberec, igaz, hogy legalábbis Liberec esetében maga a folyamat is később indult meg. Ma már nem egy intézmény egyenrangú partner akár Prága, Brno, akár Bécs, Krakkó vagy Lipcse számára. Tehertételnek látszik pillanatnyilag az egymástól függetlenül közreadott szaklapok, értesítők pazarló párhuzamossága a publikációs igyekezet kielégítésére, sok üresjáratral. Ugyanakkor néhány munkatárs kiemelkedően teljesít a nemzetközi szakajtóban, együttműködések vezetőjeként vagy szakmai konferenciákon egyaránt. Az előrehaladás további lehetősége biztató. (A német nyelven közölt tanulmányt csehéből fordították.)

Komáromi Sándor

Kisebbségi politika

Ceaușescu és a romániai németek kitelepedése

Baier, Hannelore: Ceaușescu und die Aussiedlung der Deutschen aus Rumänien. = Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde. 35. Jg. 2012. 1. no. 27–50. p.

A romániai németek, azaz: a bánági és szatmári svábok, valamint az erdélyi szászok 1950–1989 között „családegyesítés” címén, egyéni kérelem alapján települhettek ki Nyugat-Németországba, ahol a világháború végén elmenekült, Wehrmacht- és SS-kötelékekből dezertált vagy orosz hadifogságból elengedett hozzátartozók, rokonok éltek. Négy évtized alatt a régi magyar királyok, majd a Habsburgok által letelepített, utóbb román uralom alá került német ajkú kisebbség addigra már több százszázalékos tömegének mintegy 80-90 százaléka fordított hátat Romániának. (Utolsó nagy hulláma az 1989-es forradalmat követő kiutazási szabadsággal élve mondott búcsút a szülőföldnek.) A „családegyesítés” fedőnév alá vont kitelepedésfolyamat indítéka mindinkább túlmutatott a hivatalos megnevezésen: nyugatnémet civil és állami pártfogással tömeges repatriálás folyt, amely anyagi viszonzás mellett zajlott, így egyszerű „kivásárlásnak” látszott, különösen az időtáv Ceaușescu pártfőtítkárrá-államfővé válásáig. A folyamatossá vált kitelepedés igazgatási, külkapcsolati háttere, gyakorlati menete, melyet a Securitate 1962-től ellenőrzése alá vont, a vonatkozó titkosszolgálati források egészen új keletű közreadásáig nem volt ismert, csak különféle legendák keringtek róluk. Az archív dokumentumok 2011-ben Bukarestben kiadott, 900 oldalas gyűjteménye (*Acțiunea „Recuperarea” – Securitatea și emigrarea germanilor din România, 1962–1989*) most választ ad számos kérdésre. Egyes, a közreadás előszelében megjelent visszaemlékezések, akkori szereplők-